

УДК: 37.013.73:340.12

ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ МОРАЛІ І ПРАВА В ОСВІТІ

Брусакова О.В., здобувач кафедри філософії ХНПУ імені Г. С. Сковороди

Статтю присвячено дослідженню питання про виховний потенціал моралі та права в освіті. Доведено актуальність та важливість даної проблематики. Проаналізовано ті сучасні соціокультурні контексти, які впливають на ефективність використання виховного потенціалу моралі та права в освіті.

Ключові слова: мораль, право, виховний потенціал, освіта.

Питання про мораль та право, про їх співвідношення є предметом дослідження багатьох наук, що свідчить про важливість цієї проблематики як з практичної, так і з теоретичної точки зору. Стан розуміння цих питань до певної міри віддзеркалює настрої та сподівання різних верств населення, а також методи їх досягнення. В умовах становлення української державності особливо актуальним є вивчення моралі та права в освітньому вимірі з метою ефективного використання їхнього виховного потенціалу. Існуючі наукові розробки, як правило, стосуються окремих аспектів морального виховання, зокрема правового виховання як одного з його різновидів, а належне обґрунтування у вигляді комплексного дослідження з урахуванням сучасних освітніх реалій, виховний потенціал моралі та права в даній площині не отримав.

Так проблемам правового виховання та формування правосвідомості присвячена ціла низка сучасних досліджень, зокрема, В. Андрущенко, Б. Бичка, О. Данільяна, О. Дзьобаня, Ю. Калиновського та багатьох інших. Але здебільше питання розглядається у контексті правової освіти населення, увага концентрується на пересічному громадянину, а не на школярах чи студентах як суб'єктах навчально-виховного процесу. Отже актуальність дослідження виховного потенціалу моралі та права в освіті, а

саме таких аспектів як, наприклад, коеволюція моралі та права в освіті; необхідність розроблення комплексного підходу до правового виховання у сучасній освіті; аналіз моралі та права як чинників оновлення змісту сучасного політичного та національно-патріотичного виховання не викликають сумніву.

Аналізуючи роль моралі в освітній площині слушно спиратися на визначення відомого сучасного вітчизняного науковця В.А. Малахова, який основною суспільною функцією моралі називає «регуляцію людської поведінки та міжлюдських стосунків [1, с. 36]. Отже і в освіті мораль закликає регламентувати поведінку усіх учасників навчально-виховного процесу. Але і право (особливою формою втілення якого у освітній системі є законодавство про освіту) регулює суспільні відносини, які виникають у галузі освіти. Існує ціла низка Законів та підзаконних нормативно-правових документів, які стосуються освітньої діяльності в Україні. Таким чином в площині освіти також виникає дискусійне питання про співвідношення моралі та права. Право передбачає кодифікацію існуючих законів і норм. «Правових норм має бути скінченна кількість, вони потребують чіткого визначення, що вможливіло б достатньо легку процедуру перевірки їх фактичного виконання. Норми ж моралі принципово не можна звести до будь-якої скінченної їх множини, а через це не може існувати і будь-який вичерпний кодекс моральних норм...»[1, с. 41]. Не дивлячись на це, право дуже тісно пов'язане з мораллю, тому серед правових норм не повинно бути таких, які підштовхували б особистість до антиморальних дій. «Протидіючи найбільш забезпеченим формам зла, право стоїть на сторожі добровільно вибраного добра, проти спроб насильницького «ощасливлення» і «вдосконалення» людей». [2, с. 219]. У освітній площині тут виникає питання, яке пов'язане з одним із положень діючого законодавства України про освіту, а саме з тим із них, що встановлює обов'язковість повної загальної середньої освіти в Україні. У статті 53 діючої Конституції України закріплюється право на здобуття

освіти, але чи може право бути обов'язковим для реалізації? Отже погляд права на людину – це завжди погляд іззовні, з позицій певного соціального інституту (в даному випадку – школи), що має справу з реалізацією певних цілком конкретних функцій. Що ж до моралі, «то її головний «пункт спостереження» – не іззовні, а в самій людині, в її совісті, в її душі...» [1, с. 41]. Педагог має враховувати це задля ефективного використання духовних сил тих, хто навчається.

Виховний потенціал моралі та права, безперечно, багато в чому обумовлюється певними сучасними соціокультурними контекстами. Духовне життя сьогодні – це одна зі сфер суспільного життя, в якому здійснюється процес становлення основних сутнісних властивостей школярів та студентської молоді як соціально-демографічної групи. «Цей особливий духовний простір пов'язаний з духовною діяльністю щодо реалізації духовних потреб, інтересів, цінностей, тобто формуванням потенційних спонукально-мотиваційних сутнісних сил молоді, виражених у специфічних формах її соціальної діяльності» [3, с. 99]. Такі фактори як низький рівень правових знань та правових очікувань, готовність і спроможність користуватися лише частиною проголошених прав, перш за все трудовими правами, нехтуючи при цьому загальними природними правами і свободами людини, правовий нігілізм та правовий інфантилізм, на жаль, характеризують правосвідомість сучасного українського суспільства. Це явні або завуальовані риси та стереотипи, які залишилися у спадок від тоталітарного минулого. Завданням педагога є враховувати та подолати їх. Хоча, як зазначає сучасний дослідник Ю.Ю. Калиновський, ці характеристики «впливають на загальний рівень правосвідомості та правової культури українських громадян, а їх «викорінення» є складним, поступовим процесом, який обумовлений не стільки індивідуальним розвитком окремих громадян, скільки утвердженням демократичних, правових норм та цінностей у сучасній Україні» [4, с. 168].

Аналізуючи ті сучасні соціокультурні контексти, що впливають на ефективність використання виховного потенціалу моралі та права у навчально-виховному процесі, не можна не звернути увагу на мультикультурність сучасного суспільства. Як зазначає Отфрід Гьофе, «...труднощі обумовлені тим, що права людини поширюються на усі культури, але говорять про них переважно у рамках однієї культури» [5, с. 44]. Філософське осмислення проблематики мультикультуралізму сьогодні є не тільки спробою дати відповідь на теоретичні проблеми розвитку суспільства, культури, освіти, а й «спробою розробити практичні рекомендації щодо зменшення або пом'якшення глобалізаційного тиску на людину, яка відчуває себе розгубленою в ситуації культурного розмаїття» [6, с. 121]. Завданням сучасних науковців, дослідників є розробка практично значущих порад щодо ефективного використання виховного потенціалу моралі та права в освіті в умовах мультикультуралізму. Оскільки мораль та право характеризуються особистісною цінністю, то й уявлення про свободу та основний засіб її забезпечення, «оскільки втілює це уявлення у норми поведінки» [2, с. 273], залежить від культурного середовища, у якому виховувалася людина. Не можна не враховувати і того факту, що сьогодні набуває обертів інтеркультурний правовий дискурс, який не оминає і проблем щодо співвідношення таких категорій як мораль, закон та право у контексті сучасних освітніх реалій.

Отже модель сучасних педагогічних відносин як одна з найважливіших складових конструювання освітнього простору повинна будуватися із врахуванням вищезазначених особливостей. Це, в свою чергу, допоможе підвищити ефективність виховного потенціалу моралі та права в освіті.

Література

1. Малахов В.А. Етика. / В. А. Малахов // Навчальне видання. – К.: Либідь, 1996 – 303 с.
2. Філософія права. Навч. посіб./ О.О. Бандура, С.А. Бублик, М.Л. Заїнчковський та ін.; за заг. ред. М. В. Костицького, Б. Ф. Чміля. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 336 с.

3. Міхеєва В. В. Модель відтворення духовних цінностей молоді в умовах невизначеності сучасного суспільства/ В. В. Міхеєва// Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія: зб. наук. праць. – Вип. 1 (11) 2012. – Харків «Право»: 2012. – С. 96-102
4. Калиновський Ю. Ю. Правосвідомість українського суспільства: генеза та сучасність: Монографія. – Х.: Право, 2008. – 288 с.
5. Гьофе Отфрід. Розум і право. Складові інтеркультурного правового дискурсу. Пер. з нім. Л.А. Ситниченко, М.Д. Култаєвої . – К.:Альтерпрес, 2003. – 264 с.
6. Триняк М.В. Інтеркультурна комунікація в освіті: освітній вимір: Монографія. – Харків: ХНАДУ, 2010. – 248 с.
7. Максимов С.И. Правовая реальность: опыт философского осмысления: Монография. – Харьков: Право, 2002. – 328 с.

ВОСПИТАТЕЛЬНЫЙ ПОТЕНЦИАЛ МОРАЛИ И ПРАВА В ОБРАЗОВАНИИ

Брусакова О.В.

Статья посвящена исследованию вопроса воспитательного потенциала морали и права в образовании. Доказана актуальность и важность данной проблематики. Проанализированы те современные социокультурные контексты, которые влияют на эффективность использования воспитательного потенциала морали и права в образовании.

Ключевые слова: мораль, право, воспитательный потенциал, образование.

EDUCATIONAL POTENTIAL OF MORAL AND LAW IN EDUCATION

Brusakova O. V.

This article is devoted to the research of moral and law educational potential in education question. The actuality and importance of this problematic are proved. Those socially-cultural contexts which influence on moral and law educational potential usage efficiency in education are analyzed.

Key words: moral, law, educational potential, education.